

УДК 336.7:336.1

Л.В. Кузнєцова

*Одеський державний економічний університет***СУЧАСНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ
ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ**

У статті досліджуються сучасні підходи вчених до визначення сутності поняття «фінансова діяльність банку». Визначено особливості фінансової діяльності банку, досліджено рекомендовані міжнародними стандартами методологічні підходи до змісту фінансової діяльності, запропоновані авторські підходи до визначення сутності фінансової діяльності банку.

Ключові слова: банк, фінансова, операційна та інвестиційна діяльність, фінансові потоки, прибуток.

В статье исследуются современные подходы ученых к определению сущности понятия «финансовая деятельность банка». Определены особенности финансовой деятельности банка, исследованы рекомендуемые международными стандартами методологические подходы к содержанию финансовой деятельности, предложены авторские подходы к определению сущности финансовой деятельности банка.

Ключевые слова: банк, финансовая, операционная и инвестиционная деятельность, финансовые потоки, прибыль.

The modern approaches of scientists for determining the essence of the concept of "financial activity of the bank" are investigated. The features of financial activity of the bank are determined, the recommended international standards of methodological approaches for the content of financial activity are investigated and the author's approaches for the determination of the essence of financial activity of the bank are proposed.

Key words: bank, financial, operational and investment activities, financial flows, profit.

Розвиток процесів фінансової інтеграції і глобалізації, особливості сучасної фінансової кризи, відсутність нових підходів та методик щодо мінімізації втрат на фінансовому ринку й у матеріальній сфері змінюють уявлення про роль фінансової системи у розвитку світової економіки та національних економік. Пошук шляхів виходу із кризи потребує повної і високоякісної оцінки економічних процесів, він неможливий без комплексного аналізу фінансової системи, фінансової діяльності банківських установ, структури кредитного та інвестиційного попиту, що формують відтворювальні умови розвитку економіки. Трансформаційні зміни у фінансових відносинах призвели до необхідності перегляду засад фінансової діяльності банків із урахуванням останніх подій на світовому фінансовому ринку. У зв'язку з цим надзвичайно актуальним є питання формування наукових підходів до теорії фінансів банку загалом і зокрема його фінансової діяльності.

Складність сучасних проблем у вивченні особливостей фінансових відносин банку стала першопричиною посиленої уваги науковців до дослідження специфіки його фінансової діяльності. Основою діяльності банку як домінуючого на фінансовому ринку фінансового посередника є його фінансова діяльність.

Дослідження проблем фінансової діяльності відображено у наукових працях як вітчизняних учених (І. Бланка, О. Заруби, І. Зятковського, Т. Клебанової, Л. Примостики), так і зарубіжних (О. Лаврушина, Ю. Масленчикова, О. Петрова, П. Роуза, Дж. Сінки) тощо.

Зазначимо, що у численних працях зарубіжних та вітчизняних учених дослідженню питань сутності фінансової діяльності банку достатньої уваги не приділено. Наприклад, деякі науковці пропонують для визначення всіх аспектів трансформації банком фінансових та інших ресурсів використовувати термін «фінансово-економічна діяльність», оскільки вона є основною складовою діяльності комерційного банку [1, с. 9]. І. Бланк пропонує розглядати фінансову діяльність підприємства в

широкому та вузькому її значеннях. У широкому розумінні під фінансовою діяльністю підприємства автор визначає всі аспекти управління фінансами окремого господарюючого суб'єкта. У вузькому значенні під фінансовою діяльністю розуміє управління грошовими потоками, що пов'язані з вибором і обслуговуванням зовнішніх джерел його фінансування [2, с. 575].

Метою дослідження даної статті є визначення суті дефініції «фінансова діяльність банку».

Варто відмітити, що фінансова діяльність банку – це різновид економічної, тому вона має бути організована ефективно і формувати прибуток, за рахунок якого поповнюються власні кошти (капітал) банку та збільшують його ресурсний потенціал. Це, в свою чергу, сприяє як збільшенню обсягів залучених коштів, так і отриманню додаткового прибутку (рис.1).

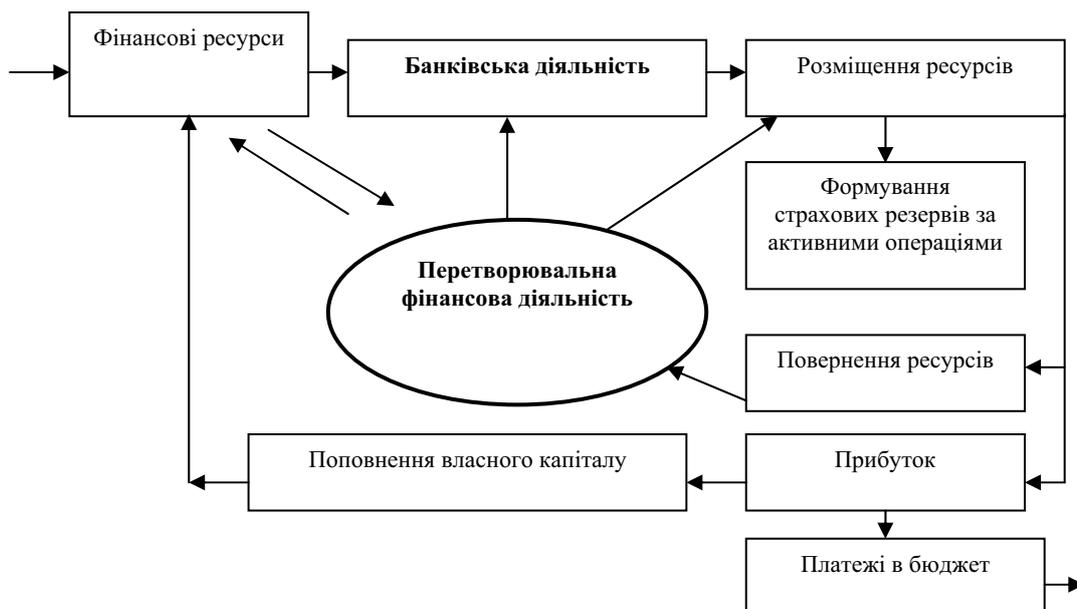

Рис. 1. Схема перетворювальної фінансової діяльності банку

Перетворювальна фінансова діяльність банку, яка пов'язує залучення й розміщення грошових коштів за обсягами, структурою і часом, полягає у зіставленні депозитної і кредитної ставок процентних витрат та доходів; зіставленні обсягів депозитних, запозичених та кредитних вкладень; визначенні ймовірності неповернення коштів і депозитів; створенні умов для вилучення депозитів; дотриманні обов'язкових норм та нормативів і врахуванні інфляційного ризику. Отже, метою фінансової діяльності банку є розміщення власних, запозичених і залучених ресурсів у активні операції для подальшого збільшення капіталу за рахунок отримання прибутку [3, с. 98].

На наш погляд, запропонований І.Бланком методологічний підхід до визначення фінансової діяльності підприємства можна використовувати при розробленні теоретико-методологічних основ аналізу суті та особливостей фінансової діяльності банку. При цьому слід зазначити, що фінансова діяльність банку відтворює практичну реалізацію фінансів як вартісної категорії, тобто є результатом використання грошових відносин із державою, резидентами і нерезидентами, юридичними та фізичними особами.

Зіставлення системи поглядів, теоретичних положень, основних думок учених щодо об'єкта дослідження допомогло дійти висновку, що не тільки у науковців немає спільної думки щодо суті фінансової діяльності банку [4]. Нечітко відображена й сутність фінансової діяльності банку і в нормативних та законодавчих актах. Так, у 1997р. в Україні введено нову статистичну класифікацію видів економічної діяльності. У цій класифікації відокремлено фінансову діяльність (код 65), що охоплює фінансове посередництво, грошове посередництво, грошовий лізинг. З 1999р. згідно з чинними в Україні стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності всю господарську діяльність поділяють на три види: операційну, інвестиційну та фінансову. Науковці Г. Табачук, О. Сарахман запропонували класифікацію видів діяльності банку, яку наведено на рис. 2 [5, с. 242].

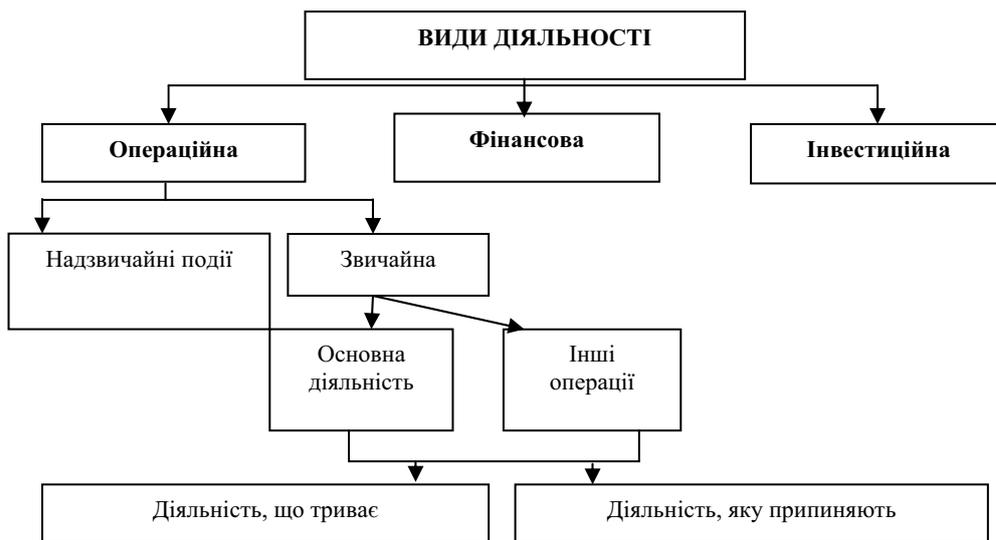

Рис. 2. Класифікація видів діяльності банку

Зазначені вище вчені визначають таким чином операційну, або звичайну, діяльність банку: це будь-яка основна діяльність, а також операції, що забезпечують основну діяльність або виникають унаслідок неї. У складі звичайної діяльності виділяють основну діяльність (наприклад, кредитні, депозитні операції) та інші операції (купівля-продаж основних засобів, товарно-матеріальних цінностей тощо). Надзвичайними подіями є операції, що не трапляються регулярно та відрізняються від звичайної діяльності [5, с. 249]. У результаті операційної діяльності банку виникають такі доходи і витрати: процентні доходи та витрати; комісійні доходи та витрати; результат від торговельних операцій; інші операційні доходи та витрати; загальні адміністративні витрати; відрахування в резерви; повернення списаних активів; непередбачені доходи та витрати; податок на прибуток.

На думку автора, для сучасного банку, що є домінуючою фінансовою установою (посередником) на ринку фінансових послуг, окремо виділяти його операційну діяльність неправомірно. Якщо звернутися до визначення стандартного поняття фінансової діяльності, то слід зауважити, що саме завдяки кредитній діяльності, до якої належать як активні, так і пасивні кредитні операції, змінюються величина і склад власного та позикового капіталу (фінансових ресурсів).

Автор погоджується з визначенням змісту інвестиційної діяльності банку, що

характерна придбанням і продажем довготермінових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів.

Зміст МСБО № 7 не визначає необхідність використання у звіті про рух грошових коштів певного переліку статей за кожним видом діяльності, але містить конкретні вимоги та пояснення щодо: процентів та дивідендів; податків на прибуток; інвестицій у дочірні, асоційовані та спільні підприємства; придбання і продаж дочірніх підприємств та інших господарських одиниць; руху грошових коштів в іноземній валюті; розкриття інформації про окремі аспекти руху грошових коштів.

Тому, на думку автора, фінансові установи (банки, інвестиційні компанії тощо) мають відображати сплачені й отримані проценти та комісійні платежі у складі фінансової діяльності як результат використання їх фінансових ресурсів.

Отже, використовуючи методологічний підхід І. Бланка, фінансову діяльність банку необхідно розглядати на двох рівнях. На першому рівні – це фінансова діяльність у вузькому розумінні, яка охоплює комплекс завдань щодо формування фінансових результатів тощо. На другому рівні – фінансова діяльність банку в широкому розумінні: здійснення банківських операцій, формування і використання фінансових ресурсів, аналіз фінансових результатів (рис. 3).

Рис. 3. Основні складові фінансової діяльності банку у широкому розумінні [6, с. 58]

Під фінансовою діяльністю банку, на нашу думку, слід розуміти всі заходи та операції, що пов'язані з акумуляцією власного, залученого і позикового капіталів, їх використанням, примноженням (зростанням вартості) й своєчасним поверненням [3, с. 98].

Фінансова діяльність банку (в розглянутому у цьому дослідженні значенні) характерна наступними основними особливостями:

1. Вона є головною формою забезпечення розвитку банку як фінансового посередника у створенні умов для безперервного руху фінансових потоків. Завдання фінансової діяльності та її масштабів визначаються місією та стратегією розвитку діяльності банку, його загальною політикою, яка, своєю чергою, складається з під-

порядкованих політик (депозитної, процентної, кредитної, інвестиційної, валютної, облікової та ін.).

2. Фінансова діяльність банку є стабільною, тобто її здійснюють постійно. Це пов'язане з тим, що основними функціями сучасного банку є трансформаційні, які зумовлені посередницькою місією банків та їх особливим місцем серед фінансових посередників зокрема.

3. Форми, напрями та обсяги фінансової діяльності банку значною мірою залежать від його особливостей і організаційно-правових форм власності. Особливості виконання банківських операцій формують ресурсну базу банківської установи та визначають пропорції у використанні власного й позичкового капіталів, а також в обсягах залучення фінансових ресурсів. Організаційно-правові форми діяльності впливають на процеси формування власного капіталу і склад джерел залучення зовнішнього капіталу.

4. Фінансова діяльність банку генерує свої специфічні види ризиків, поєднані поняттям «фінансовий ризик». Головними із цих ризиків є ризик ліквідності, платоспроможності, ризик втрати фінансової стабільності та кредитні, валютні, інвестиційні ризики.

5. Фінансова діяльність визначає специфічність характеру формованих нею грошових потоків банку. Ця специфіка полягає в тому, що в процесі фінансової діяльності позитивний грошовий потік (надходження фінансових ресурсів із зовнішніх джерел) завжди в підсумку цієї діяльності менший за обсягом, аніж негативний грошовий потік (обслуговування й повернення зовнішнього боргу).

6. Фінансова діяльність банку, на відміну від інших видів, генерує в собі різні види продуктів та послуг, що є результатом специфіки діяльності банку як фінансового посередника, тому підходить до ціноутворення на фінансові ресурси певною мірою відрізняються від ціноутворення на промислову продукцію, продукцію транспорту, будівництва тощо; фінансова діяльність банку регулюється інструментами грошово-кредитної політики.

Дослідження, виявлення й осмислення особливостей фінансової діяльності банку та форм її впливу на загальну суму його прибутку дає змогу сформулювати два найважливіші критеріальні завдання цієї діяльності: по-перше, мінімізацію вартості додатково залученого капіталу; по-друге, оптимізацію структури джерел додатково залученого капіталу.

Обидва ці завдання, що визначають результативність фінансової діяльності банку, істотно впливають на загальний рівень його прибутку.

Розходження у рівнях сформованого прибутку в процесі фінансової діяльності банку значною мірою визначають рівень фінансових ризиків, що супроводжують цю діяльність. Тому вибір банком тих або інших управлінських рішень, пов'язаних із формуванням вартості додатково залученого капіталу або структури його джерел, зводиться до свідомого встановлення співвідношення рівня прибутку та ризику в процесі фінансової діяльності. Розходження цих рівнів становлять три основних типи політики формування джерел (фінансування) розвитку банку: агресивну, помірну (або компромісну), а також консервативну політики фінансування.

При організації фінансової діяльності банку необхідно вирішити наступні методичні завдання:

– визначити оптимальний розмір банку (обсяги статутного і власного капіталу, величину його балансу);

- розрахувати раціональне співвідношення між обсягами власних і позикових коштів; розв’язати проблеми достатності капіталу;
- виявити прийнятну структуру активів і пасивів банку, а також їх характеристик (терміни, дохідність, ліквідність, ризик тощо);
- розрахувати такі показники, як ліквідність, платоспроможність, кредитоспроможність, рентабельність;
- розподілити чистий (після виплати податків) прибуток банку на споживання (виплату дивідендів за акціями банку) і накопичення (реінвестування нерозподіленої частини прибутку) тощо.

Отже, фінансове забезпечення розвитку банківської системи обумовлює не тільки напрям та найближчі перспективи її, а й довгостроковий поступ. Тому фінансова діяльність банку, організація якої залежить від адекватного теоретико-методологічного обґрунтування засобів її організації та функціонування, потребує подальшого розвитку наукових досліджень у сфері практичного використання фінансових відносин банку.

Бібліографічні посилання і примітки

1. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л.О. Примостка. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
2. Бланк И.А. Управление прибылью: монография / И.А. Бланк. – 3-е изд., перераб. и доп. – К.: Ника-Центр, 2007. – 768 с.
3. Кузнецова Л.В. Фінансова діяльність банку: сутність та особливості / Л.В. Кузнецова // Матеріали четвертої міжнар. конф. «Теорія і практика економіки та підприємництва», Алушта, 15–16 травня 2007 р. / Тавричний націон. ун-т ім. В. Вернадського. – Алушта, 2007. – С. 98.
4. Опарін В.М. Фінанси. Загальна теорія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.М. Опарін. – Вид. 5-те, без змін. – К.: КНЕУ, 2008. – 240 с.
5. Фінансовий облік та фінансова звітність у банках: навч. посіб. / Національний банк України; за заг. ред. Г.П. Табачук, О.М. Сарахман. – К.: УБС НБУ, 2007. – 430 с.
6. Кузнецова Л.В. Теоретико-методологічні основи фінансових ресурсів банку / Л.В. Кузнецова // Наука й економіка: наук.-теорет. журнал. – Хмельницький: Хмельницький економічний університет, 2009. – Вип. 3 (15). – С. 56–62.

Надійшла до редколегії 22.06.2011